



KAYALIPINAR RÖLYEFLİ TAŞ BLOĞU

Ali ÖZCAN*

Öz

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu, 2005 yılı kazı çalışmaları sırasında Sivas ili Yıldızeli ilçesi, Kayalıpınar Köyü sınırları içerisinde Kızılırmak yakınlarındaki Hitit yerleşiminde bulunmuştur. Günümüzde Sivas Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Çalışmamızda Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerinde tasvir edilen oturan figürün kimliği tartışılacaktır. Ayrıca çalışma boyunca sıralanan veriler göz önüne alınarak Kayalıpınar rölyefli taş bloğu için tarihlendirme önerisi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kayalıpınar, LAMMA, Ala, Geyik Biçimli Sunu Kabı

KAYALIPINAR STEINBLOCK MIT RELIEF

Zusammenfassung

Der Kayalıpınar Steinblock mit Relief wurde während der Ausgrabung im Jahr 2005 bei der hethitischen Siedlung, die sich in der Nähe des Kızılırmak Flusses innerhalb der Grenze des Dorfes Kayalıpınar des Stadtkreises Yıldızeli in der Provinz Sivas befindet, gefunden. Jetzt befindet sie sich im Sivas Archäologische Museum. Bei unserer Studie wird über die Identität der sitzenden Darstellung des Kayalıpınar Steinblocks, diskutiert. Außerdem wird während der Studie unter Berücksichtigung der aufgelisteten Daten eine Datierung zum Kayalıpınar Steinblock mit Relief vorgeschlagen.

Stichwörter

Kayalıpınar, LAMMA, Ala, Hirschrhyton

* Dr. Öğr. Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Kütahya/Türkiye.
aliozcan80@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3531-7035
Makalenin Gönderilme Tarihi: 20.12.2019
Makalenin Kabul Tarihi: 19.01.2019
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.03.2019
Makalenin Türü: Araştırma



I.TASVİR

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu, A. Müller-Karpe tarafından 2006¹ ve 2009² yıllarında yayımlanan iki makalede değerlendirilmiştir. Kayalıpınar rölyefli taş bloğu (Resim I), 123 cm. yükseklikte, 101 cm. genişlikte ve 85 cm. kalınlığında bir kireçtaşı bloktur. Taş bloğunun üst ve sağ kesimi tahrip olmuştur. Buluntu yeri dikkate alınarak³, rölyefin (Alacahöyük'te olduğu gibi) bir ortostat parçası değil, 3. tabakada yer alan, A binasının kuzeyinde doğudan batıya doğru uzanan duvarda devşirme malzeme olarak kullanıldığı bildirilmiştir⁴. Gerçekleştirilen kazılarda, geniş kapsamlı bir rölyef dizisine ait herhangi bir iz bulunmadığı ifade edilmiştir⁵. Rölyefli taş bloğun ele geçtiği 3. tabaka Hitit imparatorluk dönemine tarihlenmiştir⁶.

Taş blok yüzeyine oturan bir erkek/dişi tasviri yer almaktadır. Tasvirin vücudu cepheden, baş ve ayakları ise profilden tasvir edilmiştir (Resim I). İskemle⁷ yahut tabure⁸ üzerinde oturmaktadır. Tasvirin oturacağının ayakları toynaklı bir hayvanın tırnaklarını andırmaktadır. İki kolunu ileriye doğru uzatmıştır. Sağ elinde GAL kabı tutmaktadır. Sol elinin üzerindeki kuyruğu anımsatan kalıntıdan anlaşıldığı kadarıyla, sol elinde bir kuş figürü tutmaktadır. Ayak bileklerine kadar uzanan elbise ile giyimlidir. Elbisenin alt kesimi ince bir şerit ile son bulmaktadır. Sağlam kesimlerden anlaşıldığı kadarıyla, konik şekilli bir başlığı vardır. Başlığın üst kısmı kırılmıştır. Başlığın alt kesiminde ise, arkadan öne doğru genişleyen boynuz benzeri şerit uzanmaktadır (Resim I)⁹.

Taş bloğun sağ kesimi kırıktır. Taş bloğun sağ alt köşesinde bir ayakkabının(?) uç kısmına benzer kabartma seçilebilmektedir. Ayakkabı kalıntısı taş bloğun kırık kesiminde bir tasvirin(?) daha olduğunu haber vermektedir. Taş blok üzerinde elinde GAL kabı tutan tasvir ve karşısında ayakta duran figür(?) dikkate alındığında tanrı/tanrıça ve adorant (kral?)'tan oluşan sahnenin tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Taş bloğun sağında/kırık kesimdeki ayakkabı kalıntısından anlaşıldığı kadarıyla taş blok güncel halinden daha geniştir. Kayalıpınar rölyefli taş bloğunun tüm halinin -sadece oturan figürle birlikte adorantı tasvir etmesi açısından- Alacahöyük ortostatlarının

¹ Müller-Karpe, 2006: 217 vd.

² Müller-Karpe, 2009: 114.

³ Kayalıpınar Rölyefli Taş Bloğu'nun buluntu yerini gösteren plan için bkz. Müller-Karpe, 2006: 214, Abb. 3.

⁴ Müller-Karpe, 2006: 216 vd.

⁵ Müller-Karpe, 2006: 220.

⁶ Müller-Karpe, 2006: 216 vd.

⁷ GİŞGADIKUŞŞarpaş, Ünal, 2007: 617.

⁸ GİŞhaşşallı-, Ünal, 2007: 171-172.

⁹ Özcan, 2016: 197.



dan Fırtına Tanrısı'na sunu yapan adorant ile tasvir edildiği ortostat¹⁰ ile karşılaştırılabilir¹¹.

Sağ ve üst kesimi kırık olan taş bloğu dikkatle incelediğimizde, -sol kesimde- figürün oturağının bittiği noktada, aşağıdan yukarı doğru uzanan düzleştirilmiş bir kısım dikkati çekmektedir (Resim I). Ancak anlaşıldığı kadarıyla bu hat yukarıya doğru uzanmaktadır. Alacahöyük ortostatlarını dikkatle incelediğimizde Kayalıpınar rölyefli taş bloğundaki hattın benzerlerinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Resim II). Bu hat olasılıkla taş bloğun diğer bloklar ile birleştirilmesi yahut herhangi bir yapıya monte edilmesi sırasında işleve sahiptir. Taş bloğun arka kısmını dikkatle incelediğimizde (Resim III), kalıntılardan anlaşılmaktadır ki rölyefli taş bloğu olasılıkla monte edildiği yapıdan sökülerek(?) parçalanmıştır. Bu noktada taş bloğun sol kısmında yer alan hattı ve taş bloğun arka kısmının durumunu dikkate aldığımızda, iki olasılık düşünülebilir: Kayalıpınar rölyefli taş bloğu olasılıkla rölyef üzerinde tasvir edilen tanrı/tanrıçanın kültü için inşa edilmiş bir yapının yahut -Alacahöyük'te olduğu gibi- geniş bir ortostat dizisinin parçasıdır. Söz konusu ipuçları, Kayalıpınar rölyefli taş bloğunun ele geçtiği yerin yakınlarında, taş blok üzerinde tasvir edilen tanrı/tanrıçanın kültürünün bulunduğu ve bölgede bir kült yapısının(?) var olabileceğini düşündürmektedir.

II.TASVİRİN KİMLİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerindeki figürün iskemle/tabure üzerinde oturması; ağzına yaklaştırdığı sağ elinde, adorasyona işaret eden, GAL kabını tutması ve karşısında olası bir adorant'ın(?) tasvir edilmesi, figürün tanrı/tanrıça olduğu fikrini desteklemektedir. Bu noktada oturan figürün kimliği konusunu tartışmak istiyoruz.

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerinde tasvir edilen figürün başlığının alt kesiminden yukarı dikey olarak uzanan çizgi bez/örtü olarak değerlendirilmiş, figürün bir tanrıça olabileceği yönünde kanaat bildirmiştir¹². Söz konusu yatay çizginin, taş bloğun kırık kesimi hizasından başlığının üzerine doğru uzandığı dikkati çekmektedir (Resim IVA, VII). Bez/örtü olarak değerlendirilen çizgi, olasılıkla taş bloğun kırıldığı esnada, taşın kırılmasına neden olan baskı nedeniyle yahut rölyefin bitirilmesini müteakip oluşmuş yatay bir çizgiden ibarettir. Bu çizgi tasvirin başlığının altındaki hafifçe çukurlaştırılmış kesimde mevcut değildir (Resim IVB). Söz konusu yatay çizgi

¹⁰ Akurgal, 1961: Abb. 93, Unten.

¹¹ Müller-Karpe, 2006: 220.

¹² Müller-Karpe, 2006: 219.



başlığın altına doğru uzanmamaktadır. Sadece başlığın üzerinde yer alan yatay bir çizgidir. Söz konusu çizgi bez/örtü olsaydı, kuşkusuz başlığın altında yer alan hafifçe çukurlaştırılmış kesimde de yer almalıydı. Ayrıca başlık üzerindeki yatay çizgi taş blok üzerindeki figürün geneline hakim olan natüralist kabartma stiline uymadığını da belirtmek gerekir. Kanaatimizce rölyefin başlığında yer alan çizgi figürün cinsiyeti ve kimliği hakkında bir ipucu sunmamaktadır.

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerinde dişi bir figürün tasvir edildiği düşüncesiyle, elinde kuş tutan tanrıçaların varlığına işaret etmek amacıyla, rölyef Alacahöyük'teki oturan tanrıça tasviri (Resim V4.) ve Kültepe mühürleri üzerindeki tasvirler (Resim V2,2) ile karşılaştırılmış, Kayalıpınar tasvirinin tanrıça olma olasılığının daha fazla olduğu düşünülmüştür¹³.

Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerindeki figür, The Metropolitan Museum of Art'ta sergilenen, gümüşten mamul geyik biçimli sunu kabı¹⁴ üzerindeki frizde tasvir edilen oturan tanrı/tanrıça figürüne büyük ölçüde benzerdir (Resim I krş. Resim VIII-IX). Söz konusu benzerlikler Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerinde tasvir edilen figürün kimliği konusunda ipucu sunabileceği için önemlidir. Mükemmel biçimde korunmuş olan geyik biçimli riton ve frizindeki hiyeroglif kartuşlarının Hititoloji sahasının önde gelen bilim adamları arasında yıllarca tartışılmıştır¹⁵. Ritonun sahte oluşu yönünde fikirler de mevcuttur¹⁶.

Geyik biçimli sunu kabı üzerindeki frizde (Resim VIII-IX) x biçimli iskemle/tabure üzerinde oturan tanrı/tanrıça, Kayalıpınar tasvirine benzer şekilde, ağzına yaklaştırdığı sağ elinde GAL ve sol eli üzerinde kuş figürü tutmaktadır. Kayalıpınar tasviri, frizdeki örnek ile benzer formda konik bir başlık giymektedir. Ayrıca her iki örnekte de başlığın altında kulak hizasından başlığın önüne doğru genişleyen bant mevcuttur¹⁷. Geyik biçimli kap üzerindeki örnekte, tasvirin oturağının ayaklarının alt kesimi toynak biçiminde işlenmiştir. Aynı şekilde Kayalıpınar tasvirinin oturağının ayaklarının alt kesimi de toynak şeklindedir (Resim VI krş. Resim VIII-IX). Kayalıpınar tasvirinin oturağının alt kesiminde, toynak şeklindeki kesiminin üstünde, arkada yer alan çıkıntı oturağın her iki ayağında da belirtilmiştir (Resim VI). Bu çıkıntı geyik biçimli kap frizindeki oturan figürün, oturağının ayaklarının alt kesiminde de mevcuttur (Resim VIII-IX). Figürlerde belirtilmiş toy-

¹³ Müller-Karpe, 2009: 114.

¹⁴ Koruyucu tanrılar için gerçekleştirilen ritüel işlemlerinde gümüş kapların kullanıldığı bilinmektedir. KUB XI 21 (CTH 682.1.F) Ay. V 21-26.

¹⁵ Güterbock, 1989a: 1; Güterbock, 1989b: 115; Alp, 1993, 94 vd.; Hawkins, 2006: 52.

¹⁶ Akurgal, 1997: 135; 140; Ünal, 1993: 22.

¹⁷ Kanaatimizce her iki örnekteki ön kısımda genişleyen şeritler, başlığın önünde yer alan tanrısalık sembolü tek boynuz simgelemektedir.



naklar geyiği temsil etmektedir. Geyiğin *koruyucu tanrı* ^DLAMMA'yı temsil ettiği kabul edilmektedir¹⁸. Bu durumda Kayalıpınar Rölyefi'nde bir *koruyucu tanrının* tasvir edildiği anlaşılmaktadır¹⁹.

Gümüşten mamul geyik biçimli sunu kabı frizindeki isim kartuşları altından üretilerek, frize sonradan eklenmiştir. Geyik biçimli sunu kabı üzerindeki frizde tasvir edilen oturan tanrı/tanrıçanın isim kartuşunun okunuşu üzerinde herhangi bir fikir birliği mevcut değildir ve tartışmalıdır²⁰. Geyik biçimli sunu kabı üzerindeki frizde tasvir edilen, oturan tanrının adını O.W. Muscarella, as-s(a)-tas??-pi = LUGAL(?) / Aštapi = Kral(?) şeklinde²¹; S. Alp, á-s-tá-bi (L19-415-29-66) = ^DAštabi şeklinde okumuştur²². J.D. Hawkins ise á-x-DEUSx-FILIA şeklinde okuyarak frizdeki oturan tanrının Geyik Tanrı (^DLAMMA)'nın eşi/partneri ^DAla'yı tasvir ettiğini düşünmektedir²³. N.B. Guzo-M. Marazzi kartuşu J.D. Hawkins ile paralel şekilde á.x-DEUXx-FILIA şeklinde okumuştur²⁴. Kanaatimizce hiyeroglifler DEUSx á.FEMINA.FILIA / Kardeş Tanrıça á şeklinde de okunabilir²⁵. Frizdeki oturan figürün isim kartuşundaki FEMINA.FILIA ise tasvirin dişiliğini ve koruyucu tanrıya yakınlığını açıklayan iki sıfat olarak belirtilmiştir. Hiyerogliflerin okunuşundan anlaşıldığı kadarıyla tanrı isminin baş harfi (á) ile temsil edilmiştir. Tanrı/tanrıça isminin tek hiyeroglif ile belirtildiği bir örneğe Fraktin Anıtı'nda rastlamaktayız. Fraktin'de sağ blokta²⁶ tanrıça Hepat'ın adı tek hiyeroglifle DEUS *hi-* (L.360+413) şeklinde yazılmıştır. Tanrıçanın isim kartuşu ise DEUS *hi<pa-tu>*²⁷ şeklinde okunmaktadır.

Koruyucu tanrı kültü ile ilgili Hititçe çiviyazılı metinleri incelediğimizde, karşımıza ^{DF}Ala çıkmaktadır²⁸. J.D. Hawkins'in hiyeroglif kartuşta adı yazılan tanrı için önerdiği ^{DF}Ala'nın yerinde bir teklif olduğu anlaşılmaktadır.

Oturan figürün isim kartuşu tanrıça okunuşu (DEUSx á.FEMINA. FILIA) vermektedir. Oturan figürün uzun kıyafeti dışı figürlere hasır²⁹. Geyik

¹⁸ Güterbock, 1943: 290-291; Emre-Çinaroğlu, 1993: 692.

¹⁹ Özcan, 2016: 199.

²⁰ Güterbock, 1989a: 1; Güterbock, 1989b: 115.

²¹ Muscarella, 1974: No. 123.

²² Alp, 1993: 95. S. Alp, geyik biçimli kap frizinde sol kartuşta yer alan (𐎶) hiyeroglifi 's' olarak okumuştur. J.D. Hawkins'in belirttiği üzere (𐎶) hiyeroglifi her iki kartuşta da yer almaktadır. Her iki kartuşta bir tanrı tasvirinin yer aldığını dikkate alan, J.D. Hawkins'in yerinde önerisi söz konusu hiyeroglifin 'tanrı' şeklinde okunuşunu gerektirmektedir. Hawkins, 2006, 52. Bu durum S. Alp'in á-s-tá-bi (L.19-415-29-66) = ^DAštabi şeklindeki çözümünün olanaksızlığını ispatlamaktadır.

²³ Hawkins, 2006: 50.

²⁴ Guzo-Marazzi, 2010: 14.

²⁵ Belirtmemiz gerekir ki sol isim kartuşundaki (𐎶) hiyeroglifi FILIA yahut ta olarak okunabilir. Güterbock, 1989b: 115.

²⁶ Ehringhaus, 2005: 63, Abb. 115.

²⁷ Bossert, 1933-34: 185; Woudhuizen, 2004: 70.

²⁸ McMahon, 1991: 11 vd.

²⁹ H.G. Güterbock, oturan tasvirin cinsiyeti konusunun tartışmalı olduğunu belirttikten sonra tasvirin uzun kıyafet ile giyimli oluşuna işaret ederek, 'olasılıkla tanrıça figürüdür' şeklinde görüş bildirmiştir. Ancak bu fikrin kesin bir sonuç olmadığını,



üzerinde ayakta duran figürün isim kartuşu (DEUSx.CERVUSx) tanrı okunuşu vermektedir (Resim VIII-IX). Tasvirin başında başlık mevcut değildir. Başlığın bulunmaması nedeniyle herhangi bir boynuz da mevcut değildir. Ayrıca diz kapakları hizasına kadar uzanan örülmüş saçları ve kısa eteği ile bir tanrıça ikonografisi sergilemektedir³⁰.

Oturan figürün önünde sunağın yer aldığı dikkati çekmektedir (Resim VIII-IX). Sunağın figürün önünde yer alması kap üzerinde tasvir edilen ritüelin oturan tasvire gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Ayrıca oturan figürün başlığında tek boynuzu simgeleyen çıkıntı yer almaktadır (Resim VIII-IX). Bu iki tasviri özellik, Hitit protokol anlayışına uygun olarak (erkek figürü/tanrıyı) kült işlemi için ön plana çıkarmaktadır. Oturan figürün dişi olduğunu düşündüğümüzde, figürün önünde sunak yer aldığını da dikkate alırsak, ritüelin tanrıçaya gerçekleştirildiğini kabul etmiş oluruz. Bu durum ise Hitit sanatında erkek figürleri ön plana çıkaran protokol kurallarına aykırı olduğunu belirtmemiz gerekir.

Oturan figürün oturağının ayaklarının geyik biçimli oluşu, frizin diğer tasvirinin geyik üzerinde ayakta duruşu ve hiyerogliflerden (DEUSx.CERVUSx) anlaşıldığı kadarıyla her iki tasvir de koruyucu tanrı kültü ile ilişkilidir. Bu veriler ışığında koruyucu tanrıları incelediğimizde, günümüze kadar ele geçmiş çok sayıda arkeolojik materyalden bildiğimiz ^DLAMMA ile eşitlenen, (kızların) koruyucu tanrı(sı) tasvirleri başlıklarının önünde tek boynuz taşımaktalar³¹. Tıpkı geyik biçimli kap frizinde tasvir edilen oturan figürde olduğu gibi. Yukarıda belirttiğimiz üzere hiyeroglifler ise ^{DF}Ala (DEUSx á.FEMINA.FILIA) okunuşunu vermektedir. Ala'nın Hitit panteonunda koruyucu tanrı olarak anılmaktadır³².

Geyik biçimli kap frizinde her iki kartuşta da tanımadığımız bir hiyeroglif  kullanılmıştır. Sol kesimde yer alan hiyerogliflerin okunuşu günümüze kadar tartışılmıştır³³. Ancak sağ kesimde yer alan hiyerogliflerinin

uzun kıyafetin dişi ve erkek tasvirlerde mevcut olduğunu ve oturan tasvirin isim kartuşunun da açık olmadığını belirtmiştir. Güterbock, 1989b: 115. B.J. Collins, geyik biçimli kap üzerindeki figürlerin, iki ayrı tanrı olduğunu yahut tek tanrının iki kez tasvir edilmiş olabileceğini düşünmektedir. Collins, 2010: 63.

³⁰ H.G. Güterbock, geyik üzerinde ayakta duran figürün erkek tasvir olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte tasvirin başlığının olmadığını vurgulayarak, bir tanrı (tanrıçayı) tasvir ettiğinden şüphe duymadığını belirtmiştir. H.G. Güterbock, geyik biçimli kap frizinde geyik üzerinde duran tanrı/tanrıça figürünü, ele geçmiş geyik üzerinde duran koruyucu tanrı figürleri ile karşılaştırmıştır. Güterbock, 1989b: 114. Geyik üzerinde duran figürü, bugüne kadar ele geçmiş geyik üzerinde ayakta duran tasvir (bkz. Akurgal, 1961: Abb. 47 Unten.) ile karşılaştırdığımızda ikonografik olarak başlık ve boynuz taşımayan oluşu hemen dikkati çekmektedir.

³¹ Steatit materyal üzerinde yapılmış geyik üzerinde duran '(kızların) koruyucu tanrı(sı)' tek boynuzlu başlık giymektedir. Akurgal, 1961: Abb. 47. Tarsus mührü üzerinde x biçimli iskemle/tabure üzerine oturan bir figür tasvir edilmektedir. Tasvirin ileri uzattığı sağ elinde bir kuş figürü, ağzına yaklaştığı sol elinde ise GAL kabı tutmaktadır. Figürün önünde ise bir sunağın yer aldığı dikkati çekmektedir. Oturağın yanında yatan geyik figüründen anlaşıldığı kadarıyla, tasvir 'koruyucu tanrı' kültü ile ilişkilidir. Tasvir tek boynuzlu bir başlık giymektedir. Boehmer-Güterbock, 1987: 54, Abb. 39d.

³² McMahon 1991: 11 vd.

³³ Güterbock, 1989a: 1; Güterbock, 1989b: 115.



okunuşu tartışma konusu olmamış DEUS_x.CERVUS_x şeklinde okuna gelmiştir. Hititçe çiviyazılı metinlerdeki karşılığı (kırların) koruyucu tanrı(sı) yahut ^DLAMMA'dır. Hiyeroglif isim kartuşunun altındaki figür ise tanrıça ikonografisi taşımaktadır.

Oturan figürün isim kartuşunu dikkate alarak, geyik biçimli kap frizindeki oturan figürün ^{Df}Ala olduğunu kabul ederek ^{Df}Ala'yı incelediğimizde: Tanrıça IV. Tuthaliya dönemine tarihlenen çiviyazılı metinlerde karşımıza çıkmaktadır³⁴. ^{Df}Ala, IV. Tuthaliya dönemine tarihlenen Emirgazi Hiyeroglif Yazıtları'nda³⁵ anılmıştır³⁶. KUB XX 99 (CTH 636.2) No.lu bayram ritüeli metninden anlaşıldığı kadarıyla bir Hitit kralının (olasılıkla IV. Tuthaliya³⁷) Şarişša'ya giderek ^DLAMMA ve ^DAla'ya sunu yaptığını biliyoruz:

KUB XX 99 (CTH 636.2) Öy. II³⁸:

4 LUGAL-uš-kán ^{NA}4hu-ua-ši-ia pí-ra-an an-da pa-iz-zi

5 na-aš II-ŠU UŠ-KE-EN ha-a-li-ia-ri-ma-aš Ú-UL

6 ^LUMU  ALDIM tuh-hu-iš-ni-it ^{NA}4hu-ua-ši-ia EGIR-pa

7 šu-up-pí-ah-hi LUGAL-uš I NINDA.GUR₄.RA SA₅ A-NA ^DLAMMA ^DA-a-la-ia

8 pár-ši-ia nu ZAG-az ku-it ½^{AM} har-zi na-at ZAG-az-pát

9 har-zi na-at ZAG-az-pát da-a-i GÜB-la-az-ma

10 ku-it ½^{AM} har-zi na-at GÜB-la-az-pát kat-ta da-a-i

11 ½-aš-ša-an ta-ra-a-ni še-er Ú-UL da-a-i

4 Kral içeriye huuaši- taşının önüne gider.

5 O iki kez reverans yapar, dizlerini kırar ama aşağı değil.

6 Aşçı tuhueššar ile tekrar(?) huuaši- taşını

7 temizler. Kral Geyik Tanrı ve Ala için kırmızı kalın ekmeği

8 parçalar. O yarısını sağda tutar, O onu aynı (şekilde) sağ tarafa

9-10 yerleştirir. Yarısı soldadır. Ancak onu (da) sol tarafa aşağı yerleştirir.

11 O tarana- üzerine yarısını koymaz.

Kayalıpınar rölyefli taş bloğunun büyüklüğü ve Şarişša'ya çok uzak bir mesafede (kuş uçuşu ± 48 km.) ele geçmesi, Kayalıpınar rölyefli taş bloğu ile

³⁴ Archi, 1975: 92 vd.; McMahon, 1991: 11-13.

³⁵ Klengel, 1999: 275.

³⁶ Guzzo-Marazzi, 2010: 19.

³⁷ McMahon, 1991: 13.

³⁸ Wilhelm, 1997: 10-11.



Šarišša kenti arasında bir bağlantı kurmamızı mümkün kılmamaktadır. Bununla birlikte bölgede ^DAla kültürünün varlığından söz edilebilir.

Geyik biçimli kap frizindeki hiyeroglif kartuşlar ve tasvirler ile ilgili belirttiğimiz tutarsızlıkları, kabın menşeinin belli olmayışını, Kayalıpınar figürünün erkek tasviri oluşunu ve figürün oturağının ayaklarının alt kesiminin toynak şeklinde işlenişini dikkate alarak, rölyefin koruyucu tanrıyı tasviri olduğunu düşünmekteyiz. Kayalıpınar Rölyefi'nin bir yapıdan sökülmiş olabileceği yönündeki ipuçlarını yukarıda TASVİR başlığı altında belirtilmişti. Bu ipuçlarını ve bayram ritüellerini³⁹ birlikte değerlendirdiğimizde rölyefin ele geçtiği Kayalıpınar'ı, bir Hitit kralının bayram törenleri sırasında ziyaret ettiği düşünülebilir. Bayram ritüellerinde ^DLAMMA'dan sıklıkla bahsedilmektedir. Bununla birlikte, Kayalıpınar'a herhangi bir Hitit kentini lokalize etmemizi sağlayacak yeterli bilgiye sahip değiliz.

III. TARİHLEME ÖNERİSİ

Kayalıpınar rölyefli taş bloğunun geyik biçimli sunu kabı ile aynı döneme (MÖ 14. yüzyıl ⁴⁰)⁴¹ ve MÖ 13. yüzyıla⁴² ait olabileceği yönünde görüş bildirilmiştir.

Kayalıpınar rölyefi yüksek kalitede, natüralist bir işçiliğin ürünüdür. Kayalıpınar rölyefi işçilik kalitesi yönünden Boğazkale Tuthaliya Steli (Resim XI) ve Kral Kapısı tasviri (Resim XII) ile kompozisyon benzerliği yönüyle de geyik biçimli kap üzerinde tasvir edilen oturan tanrı figürüyle (Resim VIII-IX) karşılaştırılabilir.

Tuthaliya Steli (Resim XI), Boğazkale yukarı şehirde, 5. Tapınağa bağlı A yapısında ele geçmiştir. Sağ elinde mızrak tutan asker giyimli figürün, sol elinin üzerinde yer alan hiyeroglif yazıtta MAGNUS.REX MONS.tu / Büyük Kral Tuthaliya yazılıdır. P. Neve, Kral Kapısı'na yaklaşık 100 m. mesafede bulunan Tuthaliya Steli ile Kral Kapısı Tasviri'nin aynı usta tarafından, aynı dönemde yapıldığını⁴³, Kral Kapısı'nın ise IV. Tuthaliya döneminde inşa edildiğini yahut elden geçirildiğini düşünmektedir⁴⁴.

Muwattallı'nın Sirkeli'deki rölyefinde gözler cepheden tasvir edilmiştir⁴⁵. Fraktin'de tasvir edilen III. Hattusili ve Puduhepa tasvirlerinin gözleri cepheden işlenmiştir⁴⁶. Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı tasviride ise gözler

³⁹ Özellikle bir Hitit kralının Sivas ili sınırları içerisindeki Šarišša'ya kadar geldiği yönündeki çivi yazılı kaydı (KUB XX 99 (CTH 636.2) transkripsiyon ve tercüme için bk. Wilhelm, 1997: 10-13) göz önünde aldığımızda.

⁴⁰ Müller-Karpe, 2006: 220.

⁴¹ H.G. Güterbock-T. Kendall, Yumruk biçimli kabı MÖ 14. yüzyıla tarihlenmiştir. Güterbock-Kendall, 1995: 56-57.

⁴² Müller-Karpe, 2009: 114.

⁴³ Neve, 1987: 236; Neve, 1992: 119-120.

⁴⁴ Hattuša kent kapılarının yeniden inşa faaliyetleri IV. Tuthaliya dönemine atfedilmektedir. Neve, 1985: 160.

⁴⁵ bkz. Ehringhaus, 2005: 98, Abb. 175, Abb. 176.

⁴⁶ bkz. Ehringhaus, 2005: 62, Abb. 113; 63, Abb. 115.



mükemmel bir işçilik ile profilden verilmiştir⁴⁷. Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı tasvirinde vücuttaki kaslar natüralist şekilde belirtilmiştir⁴⁸. Ayrıca Kral Kapısı ve Tuthaliya Steli'ni diğer Hitit kaya kabartmaları ve sanat eserlerinden ayıran bir unsur, başlıklarda yer alan -tanrılık sembolü- boynuzların işleniş biçimidir. Hitit sanatında boynuz başlığın önüne ve arkasında ileriye uzanacak şekilde işlenmektedir. Tuthaliya Steli (Resim XI) ve Kral Kapısı Tasviri (Resim XII)'nde ise boynuzlar mükemmel bir işçilikle başlığın üzerinde verilmiştir. Söz konusu ayrıntılar iki tasvirin birbiri ile aynı yahut yakın dönemde üretildiklerine işaret etmektedir. Kral Kapısı ve Tuthaliya Steli tasvirleri gözlerin profilden verilmesi ve kasların mükemmel bir işçilikle belirtilmesi yönüyle, MÖ 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Sirkeli ve Fraktin örneklerinden farklıdır. Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı tasviri MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmelidir.

Kayalıpınar Rölyefi'nde gözlerin, gerçekçi bir şekilde profilden verilmesi, vücuttaki kasların natüralist biçimde belirtilmesi (çene altındaki gerdan) yönüyle Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı tasvirine benzemektedir. Ayrıca Kayalıpınar Rölyefi, Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı Tasviri ile aynı malzeme (kireçtaşı) üzerine işlenmiştir (Resim I krş. XI, XII).

Kayalıpınar Rölyefi tasviri ile geyik biçimli kap frizinde yer alan oturan tasvirin benzerlik gösterdiği yukarıda ifade edilmiştir. H.G. Güterbock-T. Kendall, geyik biçimli sunu kabı frizinde yer alan tasvirleri, yumruk biçimli sunu kabı üzerindeki figürler ve Alacahöyük figürleri ile karşılaştırarak, yumruk biçimli sunu kabı üzerindeki kralî tasvirin isim kartuşu (MONS.tu MAGNUS.REX / Büyük Kral Tuthaliya) için III. Tuthaliya'yı teklif etmiş ve her iki sunu kabını MÖ 14. yüzyıla tarihlemiştir⁴⁹.

Th.P.J. van den Hout en eski kralî tasvirin II. Muwattali'ye ait olduğundan hareketle⁵⁰, haklı bir şekilde yumruk biçimli sunu kabı üzerindeki kralî tasvirin isim kartuşunu (MONS.tu MAGNUS.REX / Büyük Kral Tuthaliya) dikkate alarak, yumruk biçimli sunu kabı IV. Tuthaliya dönemine tarihlenebilir mi(?) sorusunu sormuştur⁵¹.

J.D. Hawkins, geyik biçimli sunu kabı ile IV. Tuthaliya dönemi kültleri arasında bağlantı kurarak, sunu kabını IV. Tuthaliya dönemi ile ilişkilendirmiştir⁵².

⁴⁷ Hitit sanatında gözlerin profilden tasvir edilmesi MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısına has bir tasvir özelliğidir. Özcan, 2014: 388.

⁴⁸ Kral Kapısı tasvirinin göğsündeki kıllar dahi tasvir edilmiştir. Bittel, 1976: 232, Abb. 26. Ayrıca figürün başında Hitit sanatında alışık olmadığımız, Miken sanatının Hitit sanatına etkisi olarak değerlendirilebileceğimiz sorguç yer almaktadır (Resim XII).

⁴⁹ Güterbock-Kenall, 1995: 56-57.

⁵⁰ van den Hout, 1995: 549, dn. 20.

⁵¹ van den Hout, 1995: 549.

⁵² Hawkins, 2006: 50.



Yumruk biçimli sunu kabı frizinde tasvir edilen kralî figürün gözleri profilden verilmiştir (Resim XIII). Ayrıca Fırtına Tanrısı tasvirinde açıkça görüldüğü üzere vücuttaki kaslar belirtilmiştir. Kanaatimizce yumruk biçimli sunu kabı üzerindeki kralî tasvir IV. Tuthaliya'yı temsil etmekte ve IV. Tuthaliya dönemi kültleri ile ilişkilidir. Geyik biçimli sunu kabı frizindeki tasvirleri incelediğimizde, MÖ 13. yüzyıla özgü ikonografik özellikleri taşıdıkları görülmektedir. Frizdeki figürlerde gözler profilden tasvir edilmiştir. Yürüyen figürlerin bacak, özellikle diz kesimlerinde kaslar belirtilmiştir (Resim VIII-IX). Geyik biçimli ve yumruk biçimli sunu kapları frizlerindeki figürler kasların natüralist bir işçilikle belirtilmesi yönüyle Boğazkale Tuthaliya Steli ve Kral Kapısı Figürü ile karşılaştırılabilir (Resim VIII, XIII krş. Resim XII, XI).

SONUÇ

Kayalıpınar Rölyefi ile ikonografi ve işçilik kalitesi yönüyle karşılaştırma yaptığımız Boğazkale Tuthaliya Steli, Kral Kapısı Tasviri; benzer figürlerin tasvir edilmesi yönüyle karşılaştırma yaptığımız yumruk biçimli sunu kabı tasvirlerine uygun olarak Kayalıpınar rölyefli taş bloğunun da MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmesi uygun olduğunu düşünmekteyiz. Kayalıpınar rölyefli taş bloğu üzerindeki figürün, geyik biçimli riton üzerindeki oturan figüre benzerliği dikkate alınarak Ala tasviri olarak değerlendirilebilir.



BİBLİYOGRAFYA

- Akurgal 1961: E. Akurgal, *Die Kunst Hethiter*, München.
- Akurgal 1997: E. Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara.
- Alp 1993: S. Alp, *Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte*, Ankara.
- Archi 1975: A. Archi, "Divinità tutelari e Sondergötter ittiti", *SMEA* 16, 89-117.
- Bittel 1976: K. Bittel, *Die Hethiter*, München.
- Boehmer-Güterbock 1987: R.M. Boehmer-H.G. Güterbock, *Glyptik aus dem Stadtgebiet von Boğazköy. Grabungskampagnen 1931-1939, 1952-1978*, Boğazköy-Hattuša 14, Berlin.
- Bossert 1933-34: H.Th. Bossert, "Nischan-Tepe und Nischan-Tasch", *AfO* IX: 172-186.
- Collins 2010: B.J. Collins, "Hero, Field Master, King: Animal Mastery in Hittite Texts and Iconography", *The Master of Animals in Old World Iconography*, Counts, D.B.-B. Arnold (ed.), Budapest 2010, 59-74.
- CTH Catalog of Hittite Text. Bu çalışmadaki katalog numaraları için, güncel katalog numaralarını online sunan <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH/> adresinden faydalanılmıştır.
- Ehringhaus 2005: H. Ehringhaus, *Götter, Herrscher, Inschriften. Die Felsreliefs der Hethitischen Grossreichszeit in der Türkei*, Mainz am Reihn.
- Guzzo-Marazzi 2010: N.B. Guzzo-M. Marazzi, "Note di geroglifico anatolico", *Investigationes Anatolicae-Gedenkschrift für Erich Neu*, (StBoT 52), Klinger, J.-E. Rieken-Ch. Rüster (ed.), Wiesbaden, 11-28.
- Güterbock 1943: H.G. Güterbock, "Eti Tanrı Tasvirleri ile Tanrı Adları", *Belleten* XII/45, 273-293.
- Güterbock 1989a: H.G. Güterbock, "A Note on the Frieze of the Stag Rhyton in the Schimmel Collection", *Akurgal'a Armağan - Festschrift Akurgal*, Bayburtoglu, C. (ed.), *Anadolu/Anatolia* 22, 1-5.
- Güterbock 1989b: H.G. Güterbock, "Hittite kursa 'hunting bag'", *Essays in Ancient Civilization Presented to Helene J. Kantor*, (SAOC 47), Leonard, A.-B.B. Williams (ed.), *Chicago-Illinois*, 113-119.
- Güterbock-Kendall 1995: H.G. Güterbock-T. Kendall, "A Hittite Silver Vessel in the Form of a Fist", *To the Ages of Homer. A Tribute to Emily Townsend Vermeule*, Carter, J.B.- S.P. Morris (ed.), *Austin*, 45-60.
- Hawkins 2006: J. D. H., "Tudhaliya the Hunter", *The Life and Times of Tattušili III and Tuthaliya IV. Proceedings of A Symposium Held in Honour of J. De Roos*, 12-13 December 2003 Leiden, Th. P. J. van den Hout (ed.), Leiden, 49-76.
- Klengel 1999: H. Klengel, *Geschichte des Hethitischen Reiches*, HdO, Leiden.
- McMahon 1991: G. McMahon, *The Hittite State Cult of the Tutelary Deities*, Chicago.
- Muscarella 1974: O.W. Muscarella, *Ancient Art. The Norbert Schimmel Collection*, Mainz.



- Müller-Karpe 2006: A. Müller-Karpe, "Untersuchungen in Kayalıpınar 2005", *MDOG* 138, 211-247.
- Müller-Karpe 2009: A. Müller-Karpe, "Recent Research on Hittite Archaeology in the 'Upper Land'", *Central-North Anatolia in the Hittite Period - New Perspectives in Light of Recent Research. Acts of the International Conference Held at the University of Florence (7-9 February 2007)*, (Studia Asiana 5), Daddi, F.P.-G. Torri-C. Corti (ed.), Roma, 109-117, Pls. VII-XII.
- Neve 1985: P. Neve, "Boğazköy - Hattuşaş, 1983 Kazı Çalışmalarının Sonuçları", *KST* VI, 137-180.
- Neve 1987: P. Neve, "Boğazköy - Hattusa 1985 Kazı Mevsiminin Sonuçları", *KST* VIII/1, 233-251.
- Neve 1992: P. Neve, "Tanrılar ve Tapınaklar Kenti Hattusa", *I. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (19-21 Temmuz 1990)*, Çorum, 112-125.
- Özcan 2014: A. Özcan, "Gâvurkale Hitit Kaya Kabartmaları", *Belleten* LXXVIII/282, 373-406, Lev. I-XI.
- Özcan 2016: A. Özcan, "Kayalıpınar Kabartması", *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, T. Yiğit (ed.), Ankara, 197-199.
- Ünal 1993: A. Ünal, "Boğazköy Metinlerinin Işığı Altında Hititler Devri Anadolu'sunda Filolojik ve Arkeolojik Veriler Arasındaki İlişkilerden Örnekler", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları* 1992, 11-31.
- Ünal 2007: A. Ünal, *Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen/A Concise Multilingual Hittite Dictionary/Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Vol. I-II, Hamburg.
- van den Hout 1995: Th. P. J. van den Hout, "Tudhalija IV. und die Ikonographie hethitischer Großkönige des 13. Jhs.", *BibO* LII, 545-573.
- Wilhelm 1997: G. Wilhelm, *Keilschrifttexte aus Gebäude A*, KuSa 1/1, Rahden/Westf.
- Woudhuizen 2004: F.C. Woudhuizen, *Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period*, Innsbruck.



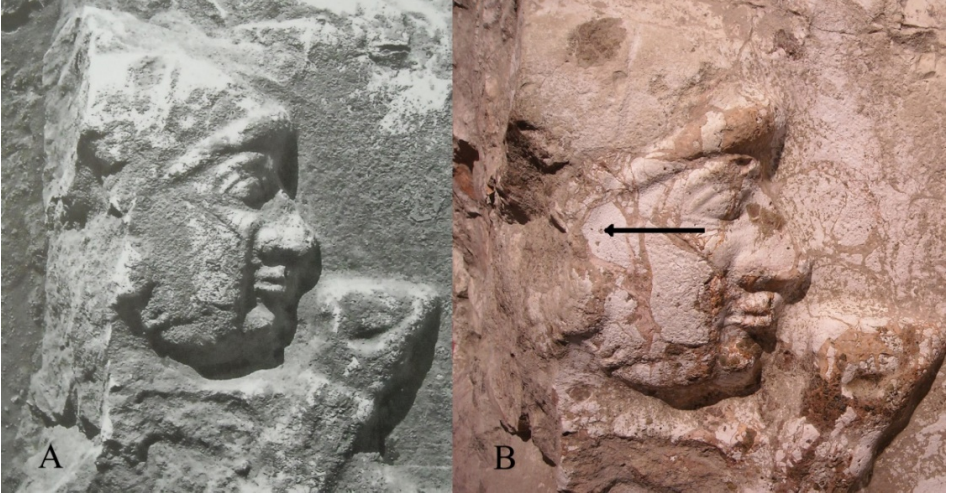
Resim I. Kayalıpınar Rölyefli Taş Bloğu. Sivas Arkeoloji Müzesi.



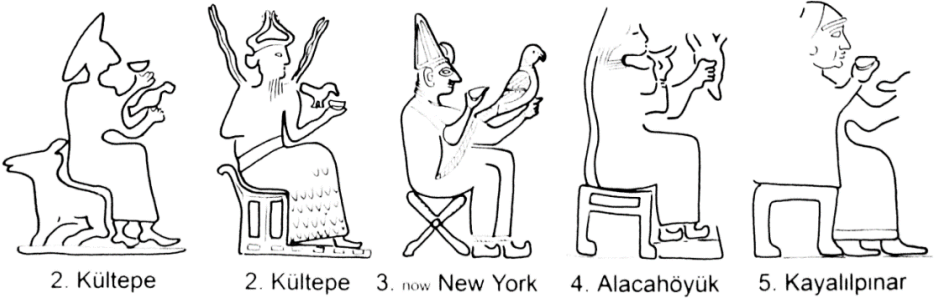
Resim II. Alacahöyük Ortostatı. Anadolu Medeniyetleri Müzesi.



Resim III. Rölyefli Taş Bloğun Farklı Açılardan Görünümü. Sivas Arkeoloji Müzesi.



Resim IV. Kayalıpınar Rölyefinden Detay. A. Müller-Karpe 2006, 218, Abb. 6. B. Sivas Arkeoloji Müzesi.



Resim V. Müller-Karpe 2006, PLATE XII, Fig. 20.



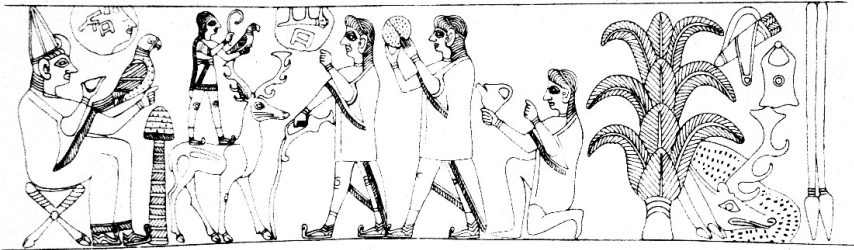
Resim VI. Kayalıpınar Tasviri'nin Oturağının Geyik Biçimli Ayakları.



Resim VII. Kayalıpınar Rölyefi'nin İnsitu Konumu. Müller-Karpe 2009, PLATE XII, Fig. 19.



Resim VIII. Geyik Biçimli Sunu Kabı Frizi. Muscarella 1974, No. 123.



Resim IX. Alp 1993, Abb. 6h.



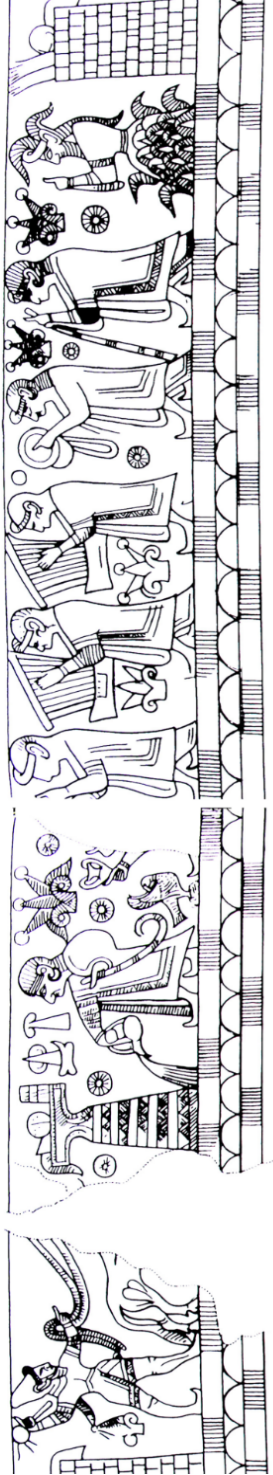
Resim X. Geyik Biçimli Sunu Kabı. Muscarella 1974, No. 123.



Resim XI. Boğazkale Tuthaliya Steli. Çorum Arkeoloji Müzesi.



Resim XII. Boğazkale Kral Kapısı Tasviri. Akurgal 1961, Abb. 64.



Resim XIII. Yumruk Biçimli Sunu Kabı Tasvirleri. Güterbock-Kendall 52-53, FIGURE 3.7.

